

УДК (330.43+334.722)338.49

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Кір'язова Т.О.

У статті розглянуто проблеми та запропоновано шляхи стимулювання розвитку малого промислового підприємництва в Україні

Вступ. Мале підприємництво у всьому світі є одним з найважливіших факторів стійкості економічного розвитку країн, тому що дає можливість безлічі людей вибрати найбільш прийнятну для них форму і вид економічної, діяльності. При цьому відносно легко вирішуються питання міграції трудових ресурсів на місцевому рівні в зв'язку з поточними змінами на ринку праці, викликаними змінами в пріоритетах розвитку місцевих економік і пов'язаних з реструктуризацією окремих підприємств. Роль малого підприємництва стає ще більшою у нинішніх умовах світової економічної кризи, що супроводжується збільшенням безробіття і скороченням економічно активної частини населення, коли стає актуальною проблема залучення до економічного обороту, насамперед, таких потенційних резервів, що не вимагають великих інвестицій і мають прискорену капіталовіддачу.

Основні результати. Дослідження показали, що, в Україні до сьогодення не створено сприятливого середовища для розвитку малого підприємництва, внаслідок чого його потенціал неможливо цілком реалізувати. Навпаки, після вступу в силу нового Податкового кодексу України показники розвитку сектору малого промислового підприємництва погіршилися. Так, постійно скорочується зайнятість на промислових малих підприємствах (МП) – щорічно на 3-4%, обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) МП у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) промисловості у 2011 році (4%) нижчі, ніж у кризовому 2009 р. (5,2%) (табл. 1). Витрати на оплату праці дуже низькі (менше 10%), що призводить до зниження якості кадрового потенціалу промислових МП. Так, середньомісячна заробітна плата найманих працівників складає

Таблиця 1

Основні показники діяльності малих промислових підприємств України*

Показники	2008	2009	2010	2011
Скорочення зайнятості на МП (відносно попереднього року), %	3,32	3,77	3,33	4,16
Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) промисловості	4,6	5,2	4,4	4,0

Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн., в т.ч.:	45753,8	45616,7	50981,3	57822,0
– матеріальні витрати, %	61,2	58,7	59,5	58,2
– витрати на оплату праці, %	8,8	9,1	8,7	9,9
Операційні витрати на одиницю реалізованої продукції, коп./грн.	100,4	100,5	100,6	99,7
Фінансовий результат до оподаткування (сальдо), млн. грн.	-2248,1	-1629,2	-1258,0	-1673,3
Рівень рентабельності (збитковості), %	-4,9	-4,1	-2,8	-2,8
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників в цілому по Україні, грн.	1806	1906	2239	2633
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн./ % до середньоукраїнської	966,63 / 53,52	1015,82 / 53,3	1166,63 / 52,1	1404,56 / 53,34
Обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) малих підприємств у загальному обсязі реалізованої промислової продукції (робіт, послуг), %	4,6	5,2	4,4	4,0

* Складено автором за даними [1]

всього біля половини розміру середньомісячної заробітної плати найманих працівників в цілому по Україні, і в 2011 році ця частка (53,34%) навіть менше, ніж була у 2008 р. (53,52%).

Про несприятливість підприємницького середовища свідчать також дані про розмір операційних витрат на одиницю реалізованої продукції малих підприємств, що, хоч і дещо знизилась у 2011 році (99,7 коп./грн.) порівняно з 2010 р. (100,6 коп./грн.), але залишаються вкрай високими. Тому не викликає подиву від'ємний фінансовий результат малих промислових підприємств, що спостерігається на протязі всього досліджуваного періоду (див. табл.1) та, відповідно, щорічна їх збитковість на рівні 3-4%.

Такі негативні тенденції у розвитку малого промислового підприємництва обумовлюють, у тому складі, і скорочення чисельності підприємців у нашій країні. Так, приріст кількості припинених юридичних осіб в Україні у 2011-2012 роках майже удвічі перевищує приріст зареєстрованих (табл. 2). Крім того, відбувається зниження кількості підприємців, діяльність яких не припиняється. Все це свідчить про скорочення підприємницької діяльності внаслідок несприятливості підприємницького середовища.

Фахівцями вже доведено, що ступінь жорсткості передбаченого в різних країнах порядку створення нових компаній зворотньо пропорційна продуктивності і кількості підприємств, що створюються, причому найбільш яскраво цей ефект виражений у галузях, де відкривається багато нових компаній. Наприклад, у Мексиці спрощення вимог до відкриття фірм збільшило кількість знову зареєстрованих компаній і рівень

зайнятості, а також знизило споживчі ціни, в основному, завдяки створенню нових компаній, а не переходу у формальний сектор економіки компаній, що раніше функціонували неофіційно [2].

Одним з основних міжнародних індексів є Індекс легкості ведення бізнесу від Всесвітнього банку [3]. У доповіді «Як робити бізнес – 2013» уперше введено ще одну оцінку якості ділового клімату країн. Показник «відстань до лідера» показує, на скільки процентних пунктів країна відстає від тієї, яка за даним показником є першою у світі. За допомогою цього показника можна оцінити, як часовий прогрес щодо інших країн, так і зміну за кожним з факторів будь-якої країни. Традиційний вимір - сам рейтинг - показує тільки відносну динаміку. Країни ранжируються від 1 до 185 на основі простого середнього арифметичного по кожному з десяти факторів.

Таблиця 2

Динаміка стану державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності в Україні

Показники (на кінець року)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Приріст кількості зареєстрованих юридичних осіб, %	5,93	7,24	5,14	6,69	6,72	5,11	3,98	4,07	4,19	3,47
Приріст кількості припинених юридичних осіб, %	11,13	8,92	20,24	9,54	9,59	8,97	7,00	5,78	9,18	6,92
Приріст кількості зареєстрованих фізичних осіб-підприємців, %	13,43	15,18	11,92	8,86	8,53	8,27	4,61	5,26	3,53	3,06
Приріст кількості припинених фізичних осіб-підприємців, %	14,39	13,42	7,62	6,65	8,54	10,19	10,56	9,56	13,44	8,52

Приріст (зни-ження) кількості фізичних осіб- підприємців, діяльність яких не припинено, %	12,90	16,16	14,27	9,99	8,53	7,32	1,55	0,09	-2,36	0,71
--	-------	-------	-------	------	------	------	------	------	-------	------

Другий вимір, запропонований Всесвітнім банком у доповіді цього року, представляє інформацію про те, як змінювалася якість різних факторів з часом, яка була відстань до лідера. Наприклад, за фактором «відкриття бізнесу» кращий показник має Нова Зеландія (1 день), а за показником «число процедур» лідерами є Нова Зеландія і Канада (1). Таким чином, Нова Зеландія є лідером з показником "100". Після простих арифметичних операцій відстань до лідера визначається по шкалі від 0 до 100. Різниця між показником країни в 2005 і 2012 роках показує прогрес країни і відстань до кращої у світі. Всесвітній банк представив мінімальні і максимальні показники для 174 країн, починаючи з 2005 року. З погляду якості ділового клімату, відстають Україна та Росія, яка у 2006 р. відставала від лідера на 48,7 в.п., а в 2013 р. має 41,3 в.п. Відставання України ж у 2013 році від лідера складає 46,5 відсоткових пункти (табл. 3).

Таблиця 3
Відстань до лідера за індексом легкості ведення бізнесу*

Країна	DB-2006	DB-2007	DB-2008	DB-2009	DB-2010	DB-2011	DB-2012	DB-2013	DB-2012 до DB-2013
Сингапур	90.2	90.2	90.4	90.6	90.9	91.7	91.7	91.7	1.5
Н.Зеландія	89.6	89.5	89.5	89.7	89.8	90.1	90.1	90.5	0.9
Британія	83.2	83.2	83.1	83.0	84.8	85.7	85.8	85.8	2.6
США	84.6	84.3	84.2	85.0	84.9	85.2	85.0	84.3	-0.3
Грузія	49.2	62.0	66.3	70.7	73.8	76.5	79.1	80.7	31.5
Арменія	58.4	60.5	62.9	62.3	63.2	64.0	66.6	70.6	12.2
Польща	57.1	58.4	59.1	59.1	62.4	64.2	63.8	69.4	12.3
Азербайджан	49.9	51.7	51.3	60.8	61.3	62.0	62.7	62.8	12.9
Білорусь	43.6	44.5	47.0	54.5	57.1	59.7	64.7	67.1	23.5
Молдова	55.9	56.4	57.4	57.2	59.3	59.2	62.6	63.5	7.6
Росія	51.3	52.4	55.2	54.9	56.5	55.9	57.7	58.7	7.4
Україна	41.6	43.2	43.6	44.2	45.8	48.8	48.9	53.5	11.9

* Джерело:[3]

Висновки. Виявлені негативні тенденції свідчать про те, що настійно необхідно покращення середовища розвитку як малого підприємництва взагалі, так і промислового, зокрема, у таких напрямках:

- зниження податкового навантаження як на існуючі малі підприємства, так і на ті, що знову відкриваються;

- вдосконалення антикорупційного законодавства і законів про дебюрократизацію для того, щоб знизити ризики виникнення адміністративних бар'єрів, несумлінної конкуренції, підвищити захищеність прав власності і контрактних прав, сформувані законодавчі умови діяльності суб'єктів підприємництва і забезпечити їх безумовне виконання;

- розробка заходів законодавчого порядку, що стимулюють кредитування й інвестування в сфері малого бізнесу, адже основними проблемами, з якими зіштовхуються підприємці, є висока вартість і утруднений доступ до позикових фінансових ресурсів;

- вирішення проблеми надання малим підприємствам державних замовлень шляхом розробки жорстких вимог до частки замовлень, що приходяться на малі підприємства, у загальній частці держзамовлень;

- стимулювання інноваційних процесів і гарантування прав інтелектуальної власності на основі ефективної державної підтримки в захисті авторських і патентних прав, тощо.

Література:

1. Статистичний збірник «Діяльність суб'єктів малого підприємництва», 2011.– К.: Державна служба статистики України, 2012. – 201 с.
2. Доклад о мировом развитии – 2013 // www.worldbank.org
3. Doing Business-2013. Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. Всемирный банк, октябрь 2012г., <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2013>

Abstracts

Kiryazova T.A.

Problems of development of small industrial enterprises in Ukraine.

The article deals with the problems and the ways of stimulating the development of small industrial enterprises in Ukraine.